

Tilburg University

Scribo ergo sum

Happé, R.H.

Published in:
Nederlands Juristenblad

Publication date:
2010

Document Version
Peer reviewed version

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Happé, R. H. (2010). Scribo ergo sum: Over de strijd tussen de egel en de vos. *Nederlands Juristenblad*, 85(14), 855-856.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Scribo ergo sum

Over de strijd tussen de egel en de vos

Vooraf: over een ontmoeting met verstrekkende gevolgen

Het voordeel van geregeld reizen per trein is dat je nog eens iemand tegenkomt. Je ontmoet met een zekere regelmaat mensen die deels of geheel hetzelfde traject afleggen; mensen uit dezelfde werkomgeving met wie je zo af en toe gesprekken voert over wat je op je vakgebied bezig houdt. Met sommigen levert dat inspirerende gesprekken op. Een van hen was zo'n twintig jaar geleden Inge van der Vlies. Zij was werkzaam op het Ministerie van Financiën en betrokken bij het politieke debat over het ingrijpen van de Staatssecretaris van Financiën Henk Koning in de aanslagregeling van Wibo van der Linde, een destijds bekende Nederlander. Die kwestie heeft uiteindelijk geleid tot het rapport van M. Scheltema over ministeriële verantwoordelijkheid. Ik was indertijd een van die belastinginspecteurs wiens bevoegdheid werd ingeperkt als gevolg van dit debat.

Het toeval wilde dat een paar jaar later mijn echtgenote en ik op een avond de trein van Den Haag naar Amsterdam namen en wij daar Inge van der Vlies tegen het lijf liepen. Toen ik op een gegeven moment mijn vrouw informeerde over de treingesprekken met Inge en mijn plan te berde bracht om toch nog eens een proefschrift te schrijven, riep Inge uit: 'Daar heb ik je al vaker over gehoord. Dat moet je gewoon eens doen!', waarop mijn vrouw haar bijviel: 'Precies, dat zeg ik ook steeds tegen hem'. Deze spontane, toevallige coalitie heeft geleid tot mijn proefschrift met Inge van der Vlies als mijn inspirerende promotor. Maar dit is nog geen antwoord op de vraag waarom ik schrijf. Hoogstens verklaart deze sociale duw in de rug waarom ik destijds ben gaan schrijven. Dus blijft de vraag: waarom schrijf ik en blijf ik schrijven?

Waarom ik schrijf

In zijn vermaarde essay *The Hedgehog and the Fox* citeert Isaiah Berlin de Griekse dichter Archilochus: 'De vos weet vele dingen, maar de egel weet een groot ding'. Berlin gebruikt deze tegenstelling om schrijvers in twee categorieën te verdelen: zij die alles vanuit één perspectief in een groot systeem willen passen, waardoor alles betekenis krijgt. Zij brengen eenheid in de dingen. Dat zijn de egels onder ons. Daarnaast zijn er vossen. Zij die achter allerlei zaken aan schieten, zaken zonder verband met elkaar en vaak met elkaar in tegenspraak. Zij omarmen alles, gefascineerd als zij zijn door de wereld om ons heen. Zo er al verband is, is dat van psychologische aard.

Hiermee is de vraag naar het waarom teruggebracht tot de vraag in welke categorie ik mezelf terugvind: ben ik een egel of een vos? Hoe kom ik daar achter? De eerste methode is die van de introspectie, van het afpellen. Dan moet ik eerlijk zijn en lijkt de conclusie onontkoombaar: ik heb veel van een egel. Van jongs af aan beschouw ik de dingen, wil ik begrijpen, ben ik op zoek naar het verband en begon ik destijds aan de filosofiestudie. Is dat genoeg bewijs voor de egel in mij? Laat ik een tweede methode volgen: wat voor beeld roepen mijn publicaties op? Kortom, wat levert een 'external point of view' op? Zijn zij geschreven door een egel of een vos? Laat ik er geen doekjes omwinden: de auteur vertoont alle kenmerken van een egel. Een egel, zo blijkt uit zijn geschriften, die bovendien gefascineerd is door de figuur van Hercules, de begenadigde rechter van Dworkin, 'a lawyer of superhuman skill, learning, patience and acumen'. Rechter Hercules is in staat het gehele recht en alles daarom

heen te zien als een ‘seamless web’ en geeft tegen deze achtergrond ‘the right answer’ in de ‘hard cases’ die hij moet beslissen.

Op dit punt gekomen constateer ik een zekere ongedurigheid bij mijzelf: zo’n egel ben ik ook weer niet. Om twee redenen begint het beeld van de egel mij te irriteren. Allereerst ben ik geen Hercules. Ook Dworkin komt dertig jaar na *Taking Rights Seriously* in *Justice in Robes* tot de bekentenis dat hij met rechter Hercules de lat wel erg hoog heeft gelegd. ‘Ordinary people, lawyers, and judges cannot do much of that.’ Dat spreekt mij wel aan. De menselijke maat weer in beeld.

Naarmate ik langer nadenk over die egel, begin ik bovendien steeds meer sympathie te voelen voor zijn counterpart, de vos. Zodra iets als een sluitend systeem wordt gepresenteerd, wil ik eraan ontsnappen. Die vossenneiging bezit ik wel. Als recht als het allesbepalende wordt neergezet, dan voel ik verzet opkomen. Daar moet ik dan over schrijven. Om het precies te benoemen: dat doet zich voor als recht onrecht wordt. Dat ethische werkt in twee richtingen. Ten eerste als, in de woorden van Wiarda, de ‘Normgerechtigheid’, de strikte toepassing van de rechtsnorm, tot een uitkomst leidt die aan de ‘Einzelfallgerechtigheit’ tekort doet. In het belastingrecht associëren we dat direct met de hardheidsclausule, de Minister kan tegemoetkomen aan onbillijkheden van overwegende aard die zich bij de wetstoepassing kunnen voordoen. Op dit tekortschieten van de wet in algemene zin wees Aristoteles al. De vos in mij komt ook in beweging wanneer de instrumentalisering van het recht volstrekt doorschiet. Met recht kun je leuke dingen doen, constructies maken die sluiten als een bus, waar geen jurist meer een vinger tussen kan krijgen, maar waarvan het effect is dat de ‘spirit of the law’ in geen velden of wegen meer is te bespeuren. Zo het recht bedrijven heeft het reële risico in zich van maatschappelijk onverantwoord juridisch handelen. Vindt de huidige kredietcrisis niet deels haar oorsprong in de doorgesloten securitisatie van Amerikaanse subprimehypotheek? Een fiscaal voorbeeld dicht bij huis is als goed lopende bedrijven volgehangen worden met schulden en daardoor niet of nauwelijks meer belasting betalen. Juridisch ingenieus, maar maatschappelijk nauwelijks aanvaardbaar. Met zulk gedrag tast je niet alleen het rechtskarakter van het recht aan, maar beschaam je ook nog eens de verwachting van andere burgers dat ieder zijn bijdrage aan de samenleving levert.

Ik moet afsluiten. Schrijven doe je omdat gedachten en gevoelens taal nodig hebben om betekenis te krijgen. Schrijven hangt ook onlosmakelijk samen met gelezen (willen) worden. Schrijven is iets willen toevoegen aan een wereld die uitgaat boven jezelf. Maar dan resteert vervolgens toch weer die vraag wat voor schrijver ik ben: egel of vos? Met de egel in mij probeer ik mezelf en degenen die mij willen lezen greep op en inzicht in een stukje van het recht te bieden. De genen van de vos zorgen ervoor dat het recht levend recht blijft, dat het ergens om gaat, dat het er toe doet. Maar ... nu ik dit zo schrijf, krijgt die vos toch ook weer iets egel-achtigs. Recht wil ik immers met een hoofdletter kunnen blijven schrijven, anders houd ik ermee op.

Richard Happé